

63.3 (4 Ч пр 3)
П 15

ГАЛИЧИНА

НАУКОВИЙ І КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНІЙ
КРАЄЗНАВЧИЙ ЧАСОПИС

1'1998

До 80-річчя Української революції 1917-1920 рр.**Ігор РАЙКІВСЬКИЙ****ГАЛИЦЬКА СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ В
УКРАЇНСЬКІЙ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1920 РОКІВ**

У науковій літературі, що висвітлює боротьбу галицьких українців за державну незалежність у період Української революції, не з'ясовано місце і роль соціал-демократії. Радянська історіографія свого часу замовчувала, а то й фальсифікувала позицію українських соціал-демократів, яка не вписувалася в офіційну класову схему суспільно-політичного руху. Сучасні дослідники політичної історії Західно-Української Народної Республіки /ЗУНР/ акцентують свою увагу на національно-демократичні сили, які підтримували уряд Є.Петрушевича. Однак неможливо створити об'єктивну картину подій без урахування опозиційних сил до уряду ЗУНР, зокрема Української соціал-демократичної партії /УСДП/, котра взяла активну участь в Українській революції. Враховуючи вищесказане, автор намагався з'ясувати політику УСДП, вплив її на маси в контексті визвольної боротьби українського народу 1917-1920 рр.

****

Після падіння царату і виникнення Центральної Ради в березні 1917 р. почався новий етап у політичному розвитку українських земель. Революція в Росії, перші державотворчі зусилля наддніпрянських українців активізували суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях, що перебували в складі конституційної Австро-Угорської монархії.

Від самого початку Першої світової війни в 1914 р. УСДП співпрацювала з іншими політичними силами в українських репрезентативних органах, що підтримали боротьбу Австро-Угорщини проти самодержавної Росії, в результаті якої, як вважалося, постане "вільна самостійна українська держава"¹. У зв'язку з новою ситуацією в Наддніпрянській Україні змінилася й позиція УСДП. Керуючись насамперед інтересами розвитку національної революції, вона виступила за негайне укладення миру без анексії і контрибуцій, демократичні перетворення в суспільстві та реалізацію права українського народу на самовизначення. Свої вимоги УСДП ставила на підготовчих нарадах до Стокгольмського мирного соціалістичного конгресу в червні 1917 р.² УСДП офіційно вітала Центральну Раду як демократичний орган, що захищає інтереси трудового люду і має соціалістичну орієнтацію. Пізніше партія не підтримала Гетьманщину через відновлення дореволюційного соціально-економічного устрою й залежність від німців, розглядала режим П.Скоропадського як владу буржуазії та великих землевласників³. Отже, підтримавши процес українського державотворення, УСДП оцінювала події на Україні з соціально-класових позицій. Керівництво партії сподівалося, що демократична революція в Росії перетворить імперію в "союз свободних, рівноправних, незалежних народів", в якому Україна займе місце, визначене колись Б.Хмельницьким⁴. УСДП засудила жовтневе збройне повстання 1917 р. у Петрограді, політику більшовиків щодо України⁵.

З весни 1918 р. у зв'язку з посиленням відцентрових тенденцій в Австро-Угорщині та намірами польських політиків при потуранні австрійського уряду включити Галичину до відновленої Польщі політична ситуація в краї різко загострилася. 25 березня скликаній у Львові Українською парламентською репрезентацією з'їзд представників усіх українських політичних партій постановив, щоб з українських

* УСДП, утворена у 1899 р., розгорнула діяльність у лівоцентристському спектрі національно-державницького табору. Реформістська партія соціалістичного напрямку, виступала під гаслом боротьби за незалежну соборну Українську соціалістичну державу і поширювала свій вплив на українське робітництво.

земель Галичини і Буковини утворити "окремий державний організм" у межах Австро-Угорської імперії. Щоправда, соціал-демократи відкинули ідею створення надпартійного органу "національної оборони", заявивши водночас про готовність співпрацювати з українськими партіями в національно-політичному питанні⁶.

З наближенням розпаду Австро-Угорщини на окремі національні держави політичне представництво українського народу в особі Української національної ради /УНРади/ сформулювало дві концепції вирішення українського питання. УСДП виступила прибічником негайного возз'єднання всіх українських земель - підавстрійської України з Наддніпрянською - в незалежній державі, але на засіданні в ніч з 18 на 19 жовтня 1918 р. більшість в УНРаді, в основному представники Української національно-демократичної партії /УНДП/ та Української радикальної партії /УРП/, проголосували за створення Української держави у складі імперії. Це мотивувалося міжнародними обставинами, насамперед підтримкою США права народів Австро-Угорщини на самовизначення. Соціал-демократи, не погодившись з рішенням УНРади, яке було проголошене на з'їзді мужів довір'я /Конституанти/ 19 жовтня, провели після з'їзду у Львові конференцію УСДП за участю діячів інших крайових партій і наддніпрянських українців. Конференція постановила утворювати "комітети об'єднання всіх українських земель" і направити делегацію до Києва для проголошення злуки, а про своє рішення інформувати соціал-демократію всього світу⁷. Очевидно, що УСДП орієнтувалася на українські соціалістичні партії в Наддніпрянській Україні, які готували повстання проти гетьмана П.Скоропадського й утворили Директорію. УСДП не встигнула виконати постанову конференції щодо створення комітетів об'єднання, водночас уже наприкінці жовтня 1918 р. відбулася зустріч між її делегацією та лідером антигетьманської опозиції В.Винниченком у Києві⁸. В.Винниченко, за свідченням члена УНРади соціал-демократа А. Чернецького, "дав галичанам вказівки проголосити злуку з УНР" /Українська Народна Республіка /УНР/ офіційно проголошена Директорією 26 грудня 1918 р. — І.Р.⁹.

Незважаючи на ідейні розбіжності з провідом УНРади, УСДП підтримала Листопадову 1918 р. національно-демократичну революцію і проголошення на уламках Австро-Угорщини ЗУНР. Так, у перші ж дні виступу загинув член львівського комітету УСДП М.Голубець, а відомі соціал-демократи Є.Гуцайло і В.Старосольський потрапили в полон до поляків¹⁰. Останній входив до Генерального Військового Комісаріату, створеного ще у вересні 1918 р. для підготовки збройного повстання¹¹. У процесі формування органів влади ЗУНР партія виявила поступливість і компроміс. Зокрема, А. Чернецький став державним секретарем праці і суспільної опіки, а М.Парфанович - заступником секретаря шляхів у першому уряді ЗУНР¹², С.Вітик був головою Дрогобицької повітової УНРади¹³. Учасник подій М.Гуцуляк згадував: "Листопадовий Чин змобілізував і об'єднав... галицьких українців, тобто всі їхні партії, в одну українську державницьку громаду, чого не можна було ніяк довершити на Великій Україні"¹⁴. Отже, пріоритет національної ідеї над соціальною був основою для співпраці УСДП з іншими українськими партіями, що дало змогу здійснити Листопадовий зрив 1918 р. на західноукраїнських землях і приступити до будівництва Української держави.

Під тиском поляків, що переріс у міжнаціональний збройний конфлікт, західні українці утримали в своїх руках лише частину Східної Галичини. УСДП була поділена на дві частини: одна з них діяла на території ЗУНР зі столицею у Станіславі /бо Львів поляки зайняли вже 22 листопада 1918 р./, інша ж — під польською окупацією. Л.Ганкевич, один із лідерів УСДП, стверджував, що партія, "хоч розбита була тодішніми стратегічними лініями на два табори, які не могли бути в злуці, все ж таки проявляла замітну діяльність і брала живу участь в будівництві нашої державности..."¹⁵. Українські соціал-демократи з самого початку конфлікту порвали стосунки з Польською партією соціалістичною, яка підтримала політику анексії східногалицьких територій Польщею¹⁶. Газета УСДП пояснювала це тим, що польські соціалісти "йдуть проти нас, називаючи кожний наш виступ в обороні прав

* До УНРади увійшли українські послі австрійського парламенту, депутати галицького і буковинського сеймів, лідери політичних партій та греко-католицького духовенства.

українського народу націоналізмом, шовінізмом¹⁷. Польсько-українська війна з усім трагізмом продемонструвала ілюзорність тези про інтернаціональну солідарність робітничого класу в боротьбі за соціалістичні ідеали.

В єдиному таборі галицько-українських партій УСДП обстоювала злуку з Наддніпрянською Україною, в якій до влади у грудні 1918 р. прийшла Директорія і було відновлено УНР. Перша сесія розширеної УНРади 3 січня 1919 р. у Станіславі одногослосно прийняла ухвалу про об'єднання ЗУНР з УНР в одну державу. Крім того, соціал-демократи підтримали обрання президентом ЗУНР у таємному голосуванні націонал-демократа Є.Петрушевича /лише по одному голосові отримали С.Вітик і С.Голубович/¹⁸. За спогадом відомого діяча ЗУНР Л.Цегельського, УНРада після виступу президента "єдиними устами і єдиним серцем" заспівала національний гімн "Ще не вмерла Україна"¹⁹. На засіданні 4 січня С.Вітика обрано членом Виділу УНРади – колективного голови ЗУНР, а також одним із чотирьох заступників Є.Петрушевича²⁰. Галицький соціал-демократ С.Вітик був головою Трудового Конгресу в Києві, який ратифікував злуку ЗУНР і УНР, проголошену 22 січня 1919 р.

У зв'язку з проголошенням об'єднання обох частин держави УСДП вперше відкрито заявила про опозицію до УНРади і Державного секретаріату. Л.Цегельський згадував, що член делегації ЗУНР, направленої для юридичного оформлення злуки, С.Вітик "від самого приїзду до Києва... зайняв... становище, що Західна Україна має негайно ввійти в склад зцентралізованої УНР без застережень, зрікаючися своєї автономії... а признаючи безпосередню та беззастережну владу уряду Директорії"²¹. Отже, УСДП вимагала ліквідації автономних структур влади Західної Облaсті /ЗО/ УНР, які мали зберегтися до скликання Всеукраїнських Установчих Зборів. Вона орієнтувалася на соціалістичний, ідейно близький уряд УНР, який очолив діяч Української соціал-демократичної робітничої партії /УСДРП/ В.Чехівський.

Галицька УСДП встановила тісні зв'язки з УСДРП Наддніпрящини. VI конгрес УСДРП, що відбувся 10-12 січня 1919 р. у Києві, прийняв спеціальну резолюцію в справі об'єднання соціал-демократії на Україні. Виходячи з факту злуки "Українських Республік", відзначалося у резолюції, конгрес УСДРП "вважає необхідним негайне об'єднання обох соціал-демократичних робітничих партій у формі повного злиття", яку Центральний Комітет /ЦК/ мав "представити на затвердження найближчого партійного конгресу"²². Галичанин С.Вітик і О.Безпалко з Буковини стали членами об'єданого ЦК партії²³. Головування С.Вітика на Трудовому Конгресі, підтримане УСДРП, стало, за влучним висловом Л.Цегельського, "маніфестацією єдності українських соціалістів"²⁴. УСДП першою з галицьких партій пішла на об'єднання з ідейно близькою партією в Наддніпрянській Україні, але через зовнішні фактори цей процес не був завершений.

На перешкоді дійсному об'єднанню Української держави стали агресія Польщі, радянської Росії і Добровольчої армії генерала А.Денікіна. Через воєнні дії не вдалося скликати Всеукраїнські Установчі Збори, і в державі далі існували два уряди, дві політики.

У цих умовах УСДП зайняла опозиційне становище до УНРади і Державного секретаріату ЗОУНР. Як відомо, більшість у парламенті – дві третини з-поміж 150 депутатів – становили націонал-демократи. Фракція УСДП налічувала лише півтора десятка чоловік, але вона проводила активну політику на парламентській арені. Її визначали голова партії В.Темницький, О.Безпалко, С.Вітик та О.Устиянович. Соціал-демократи піддали критиці політичний курс уряду ЗОУНР, насамперед у соціально-економічних питаннях. З цього приводу орган повітової УНРади в Дрогобичі газета "Дрогобицький листок", яка знаходилась під впливом УСДП /її редактором був соціал-демократ І.Калинович/²⁵, писала: "Дотеперішня політика Державного Секретаріату... не проявляє... зрозуміння пекучих соціальних реформ, яких домагається само сучасне життя... його робота зводиться до перемальовування таблиць на синьо-жовту краску..."²⁶. УСДП передбачала розв'язання соціальних проблем робітництва через встановлення в Українській державі соціалістичного ладу. "Український пролетаріат, – сказав О.Безпалко, – бореться не тільки за національні ідеали, але також і за соціальні, маючи на перешкоді дрібну українську буржуазію"²⁷. Водночас партія підкреслювала безперспективність орієнтації галицьких лідерів на "буржуазну" Антанту, виступала

за підписання мирної угоди УНР з радянською Росією. При цьому УСДП загалом критично ставилась до радянської влади, більшовизму. "Большевики грізні нам з двох сторін: соціальної і національної, – заявляла газета УСДП "Наша мета". – Большевики хочуть перевести свою програму дорогою насилля, без огляду на волю і згідність українського народу. Під національним оглядом шкідливі большевики тим, що відносяться до України... ворожо, як і попередні буржуазні правління... хочуть так само поневолити Україну..."²⁸. Все ж українські соціал-демократи мали ілюзію на порозуміння між урядом УНР і російськими більшовиками. О.Безпалко, зокрема, підкреслював, що большевики утворили "сильну державу на півночі", й "від большевизму і занепаду може увільнити Європу тільки мир"²⁹. У цілому УСДП домагалась проведення в ЗОУНР більш лівої, соціалістичної політики. В.Темницький закликав на засіданні УНРади 28 березня 1919 р.: "Наша політика мусить йти наліво, наліво і ще раз наліво"³⁰.

Соціал-демократи були серед організаторів у грудні 1918 р. Селянсько-робітничого союзу /СРС/ – легальної опозиційної до уряду організації. Головою СРС став маловідомий до того в політичному житті Д.Дем'янчук, а його заступником – соціал-демократ Є.Олійник. 1 січня 1919 р. з'явився у світ перший номер газети СРС "Республіканець", яка з кожним номером все різкіше виступала проти політики уряду ЗОУНР. Починаючи з березня 1919 р. газета СРС ставила ліворадикальні вимоги повалення УНРади і Державного секретаріату, соціальної революції. У газеті відкрито писалося: "Україна не може бути буржуазійна, ... мусить зробити з українського селянства і робітництва грізний соціальний чинник, здібний до класової боротьби не лиш з ворожими національно, але й власними буржуазійними елементами"³¹.

Програму і статут Союзу прийняла конференція повітових представників СРС 16 лютого 1919 р. у Станіславі. Головою засідання обрано соціал-демократа О.Устияновича. У доповіді про політичне становище О.Безпалко визнав, що держави Антанти виступають проти самостійності України. Доповідач закликав до створення в Україні робітничо-селянського уряду, "сильної одноцільної державної влади"³². Резолюція конференції підтримала, з одного боку, курс Директорії на здійснення "реформ в напрямку початкової соціалістичної перебудови", а з іншого, – засудила "завойовницьку політику російської совітської влади"³³. Програма СРС вимагала "з'єднання без застереження, як рівні з рівними, всіх українських земель в одну соборну Українську Народню Републіку, з одним центральним правительством". Водночас метою СРС було "перетворити дотеперішній капіталістично-бюрократичний лад на... соціалістичний": забезпечити демократичні свободи, конфіскувати велику земельну власність без викупу, націоналізувати промислові підприємства, затвердити робітниче законодавство - восьмигодинний робочий день, мінімальну зарплату, заборону дитячої праці тощо³⁴. У статуті сказано, що "членом СРС може бути кожний українець" після 20 років, який "не жиє з визиску"³⁵.

За свідченням Д.Дем'янчука, саме конференція СРС дала поштовх до утворення Комуністичної партії Східної Галичини /КПСГ/³⁶. Відомо, що I з'їзд КПСГ, на якому головою ЦК був обраний К.Саврич, відбувся у Станіславі в лютому 1919 р., але достовірної дати проведення з'їзду не встановлено³⁷.

Отже, СРС було створено як національну політичну організацію українського селянства і робітництва. Навколо нього гуртувалися ліві елементи: як помірковані, так і ультрареволюційні, включаючи комуністів. Національно-соціалістична платформа СРС обстоювала встановлення Української соціалістичної держави. Однак організація не мала чіткої стратегії і тактики. Поступово в діяльності СРС зростала роль соціального фактора.

УСДП використовувала СРС для політичного тиску на уряд ЗОУНР, щоб мирним шляхом домогтись здійснення своїх постулатів. Політика СРС була підтримана, в свою чергу, наддніпрянськими соціалістичними партіями³⁸. 12 з 33-х номерів "Республіканця" /з 9 до 20-й включно/ вийшли як "соціал-демократичний часопис". Потрібно, однак, визнати, що УСДП не мала виключного впливу на Союз. Соціал-демократична газета "Воля" прямо писала, що "Республіканець" не був "органом партійним, а наші товариші не працювали цілком в тім органі"³⁹. Лідери УСДП відмовувалися від ультрареволюційних закликів СРС. Так, Д.Дем'янчук, голова СРС, писав у спогадах, що соціал-демократи "еволюційними засобами "воюють", а СРС

наставлявся на революційні методи боротьби”*. Газета УСДП у Львові “Вперед”, визнавши, що в СРС “неясна і хаотична плятформа”, вимагала “від робітничої газети /”Республіканця” - І.Р./ ясности, щоби не ширити баламутства серед робітничих мас”. “Чому уділ робітника і селянина в формуванні держави має бути революційним актом, – говорилося у “Впереді”, – не можемо зрозуміти, так само, як чому клич клясовости має бути сліпим?”⁴⁰.

Тим часом виснажлива війна на кілька фронтів підірвала становище Української держави. З погіршенням бідуваль народу і пропагандою соціалістичних діячів Наддніпрянини й Галичини посилювалась ліва опозиція до уряду ЗОУНР. За влучним висловом тижневика “Свобода”, органу Української народно-трудової партії /УНТП, до березня 1919 р. – УНДП/, “навістила... країну епідемія лівої орієнтації”⁴¹. У силу зовнішнього фактора, зокрема підтримки Антантою Польщі, катастрофічного відступу Директорії під натиском більшовицьких військ та утвердження у сусідній Угорщині радянської влади наприкінці березня 1919 р., в краї виникла нестабільна ситуація. Ліворадикальні елементи активізувалися і прагнули до соціальної революції та союзу з більшовицькою Росією.

У цей критичний момент УСДП провела 28-29 березня в Станіславі партійну конференцію за участю 127 делегатів і 29 гостей. Голова конференції Р.Яросевич, відкриваючи засідання, наголосив: “Наша задача є оснувати Українську державу на широкі демократичні форми влади і соціального ладу – для добра всього українського народу”⁴². В.Темницький проголосив політичну доповідь, в якій вбачав суть історичного моменту в боротьбі “двох світів”: “імперіалістичної” Антанти і соціалістичних держав Сходу Європи. Доповідач підтримав “тріумфальний похід демократичного, визвольного руху й соціальної революції”, але водночас чітко заявив, що російський більшовизм “під покришкою насадження соціалізму ограблює Україну”. Звідси вимога припинити війну “проти большевиків на основі визнання повної самостійности та суверенности УНР”. Підкреслювалося, що уряд ЗОУНР не йшов “по лінії інтересів робочих мас”⁴³.

Конференція намітила плани реформування суспільства в соціалістичному напрямку. Так, М.Вітошинський виступив за податки на “заможні кляси”, “спекулянтів”, які, скориставшись “із загальної анархії і соціальної революції, нагнали чимало гроша”. О.Безпалко обґрунтував вимогу конфіскації великої земельної власності без викупу, питання її обмеження мав вирішити майбутній сейм ЗОУНР. Він висловився за “усуспільнення всіх средств продукції”, проти поділу “вивласненої землі”. В окремому виступі О.Безпалко накреслив заходи “реорганізації шкільництва по думці сучасних соціальних реформ”, “в соціалістичному дусі”. О.Устиянович домагався демократизації Української Галицької Армії /УГА/ та оподаткування націй, ще “не виконують військової повинности в українській армії”. Після закінчення війни постійну армію мала замінити народна міліція. Вимогу негайного проведення виборів до сейму ЗОУНР поставив Р.Скибінський, тому що УНРада і повітові Ради “не є речниками волі трудових мас нашого народу, бо вирости на ... самоволі”. УНРада повинна була прийняти демократичний закон про вибори. О.Крутий і Р.Скибінський обстоювали права робітників: 8-годинний день праці, робітничий контроль на підприємствах, пенсії для непрацездатних тощо. І.Калинович звернув увагу на видавничу діяльність УСДП, щоб з’ясувати масам «завдання соціальної політики». Делегати закликали до тіснішої злуки галицької соціал-демократії з ЦК УСДРП⁴⁴. Отже, на березневій конференції 1919 р. УСДП виступила за створення єдиного в Україні соціалістичного уряду, прихід до влади лівих сил на ґрунті парламентської демократії.

30-31 березня 1919 р. у Станіславі за умов різкого загострення суспільно-політичної ситуації відбувся скликаний керівництвом СРС Селянсько-робітничий з’їзд, на який прибуло близько 1200 делегатів від 33 повітів Галичини. Напередодні з’їзду

московське радіо навіть повідомило про перемогу в Галичині соціалістичної революції⁴⁵. На з’їзді, однак, захопили ініціативу соціал-демократи. Р.Яросевич був обраний головою з’їзду, а О.Безпалко грав на ньому, за висловом урядового органу “Республіка”, “першу скрипку”. Останній проголосив доповідь про політичне становище, в якій обстоював платформу партійної конференції⁴⁶. Крім того, на пропозицію О.Безпалка, політична резолюція вимагала від УНРади включення 61 делегата з’їзду СРС, що мотивувалося відсутністю в УНРаді заступників мало- і безземельних селян та робітників і неможливістю проведення виборів до сейму ЗОУНР. Партія сподівалась зміцнити позиції в парламенті, включивши до складу делегатів більше десяти своїх членів⁴⁷.

Учасники засідання звернулися до уряду радянської Росії із закликом негайно “припинити грабіжницьку війну” проти УНР, “пошанувати самостійність України і увійти в порозуміння з українськими соціалістичними партіями для забезпечення соціалістичного устрою на Україні”. Щоб “увійти в тісні зносини з українським радянським правительством”, з’їзд заявив про делегування трьох представників СРС до Києва, який був тоді захоплений більшовиками. В окремому прийнятій резолюції підкреслювалося: “З’їзд стоїть твердо при тому, що є одна Україна і має бути одно правительтво”⁴⁸. На основі виступу соціал-демократа О.Крутія прийнято резолюцію в робітничому питанні, що містила вимоги соціальних прав для робітників, націоналізації промисловості. Делегати закликали українське селянство і робітництво разом з трудящими усього світу “якнайскоріше повалити нелюдське панування капіталізму”, а також висловились за земельну реформу в ЗОУНР на зразок відповідного закону Директорії. Усі резолюції ухвалено одногосно, за винятком одного голосу проти земельного закону УНР⁴⁹. Отже, на з’їзді СРС перемогла поміркована лінія соціал-демократів, внаслідок чого він зайняв компромісну позицію в національному питанні, вимагаючи кооптації до УНРади представників Союзу. Водночас керівництво СРС виступило з ультраревольційним закликом до створення єдиного пролетарського фронту, але на більш рішучі дії не зважилося.

1-3 квітня на засіданнях УНРади соціал-демократи підтримали рішення про кооптацію представників СРС до парламенту. “Дивіться... не з формального боку, а з практичної сторони, – переконував О.Безпалко. – З’їзд був висловом того невдоволення, що є в народі”, оскільки воно “виявляється в легальних формах... треба йти йому назустріч, а не перти людей до актів розпуки”⁵⁰. Проте УНРада відхилила домагання з’їзду, мотивуючи тим, що делегати СРС не були обрані загальним голосуванням. Державний секретаріат заборонив виїзд делегації СРС на переговори з урядом радянської України⁵¹. У відповідь нарада діячів Союзу 3 квітня обрала виконавчий комітет, очолений Д.Дем’янчуком, у складі дев’яти осіб для реалізації ухвали з’їзду⁵². “Національна Рада заповіла безпощадну боротьбу українському пролетаріатові села й міста, – писав орган СРС – Трудовий нарід... прямує рішучо до побіди над українською буржуазією...”. Однак комітет не пішов на відкрите протистояння з УНРадою, закликав у декларації “увесь трудовий нарід до заховання спокою і порядку в ЗОУНР”⁵³.

У той же час УНРада пішла на задоволення ряду вимог СРС у квітні 1919 р. Так, 12 квітня проголошено закон про встановлення 8-годинного дня праці, а також щорічного “свята трудового люду” 1 Травня. 14 квітня вона видала тимчасовий закон про земельну реформу, за яким питання допустимої межі власності і відшкодування за конфісковану землю передавались на вирішення сеймові. Демократичні вибори до сейму ЗОУНР законом від 15 квітня призначено на червень 1919 р.⁵⁴.

Відновлення місцевих організацій УСДП, розбитих з вибухом світової війни, почалося ще наприкінці 1917 і у 1918-ому роках. Конференція УСДП, що відбулася у Львові 23 червня 1918 р., обрала Тимчасовий організаційний комітет у складі 17 чоловік з семи міст Галичини /голова – Й.Крупа/ з метою відродження нормального партійного життя⁵⁵. Діяльність партії активізувалася в період розбудови національної державності, особливо в зв’язку з полівінням суспільно-політичних настроїв у ЗОУНР. Найбільш сильні позиції УСДП мала в Станіславі та Дрогобицько-Бориславському нафтовому районі⁵⁶. Л.Цегельський змушений був визнати, що соціал-демократи “тримали нафтовий район у своїй силі”, тут “все було по-їхньому”⁵⁷. Партія організувала

* Рукописні спогади Д.Дем’янчука під назвою “Така була дійсність в 1918-1919 роках в Галичині” (Івано-Франківськ, 1965. – 365 с.) зберігаються у відділі фондів Івано-Франківського краєзнавчого музею. – С. 121.

профспілковий рух українського робітництва в ЗОУНР, а найактивніше діяла крайова профспілка залізничників на чолі з О.Устияновичем /до 5 тис. членів/⁵⁸. У нафтовому районі УСДП спромоглася утворити “загальнозаводський союз робітників”, основну частину якого склали нафтовики - близько 600 членів⁵⁹. 27 квітня почала виходити газета УСДП “Воля” у Станіславі, причому з 11 номерів /до серпня 1919 р./ чотири вийшли під владою ЗОУНР. В організованому УСДП святкуванні 1 Травня у Станіславі, Стрию, Коломиї, Косові взяло участь від 1,5 до 3 тис. чоловік⁶⁰.

Щоб відвернути критичне становище на фронті, УСДП проголошувала потребу консолідації національно-державницьких сил і засудила революційні виступи проти уряду ЗОУНР. У зв'язку з повстанням 14-15 квітня 1919 р. в Дрогобичі, яке було підняте комуністами, “Дрогобицький листок” писав, що “несовісні, а по части нерозважні одиниці... на задах армії піднесли зрадницький меч на власного брата... Тільки в законодавчій дорозі, і то поступово, усунути можна лихі пережитки старої системи...”⁶¹. На останньому засіданні IV сесії УНРади 15 квітня 1919 р. О.Безпалко заявив: “Ми, соціал-демократи, йдемо разом з всіма партіями”⁶².

Тим часом частина УСДП ще з кінця листопада 1918 р. опинилась під польською владою. Так, у Львові перебували партійні лідери Л.Ганкевич, М.Ганкевич, А.Чернецький, П.Буняк, І.Квасниця та ін.⁶³. УСДП створила Українську Робітничу Раду для захисту інтересів українського робітництва, але, за словами Л.Ганкевича, “воєнні умови не дозволили на дальший розвій організаційного життя”⁶⁴. Все ж галицькі соціал-демократи при підтримці УСДРП Наддніпрянщини організували видавництво української преси: щоденної газети УСДП “Вперед” /редагував її в 1918-1922 рр. П.Буняк, загальний тираж у 1919 р. - 12 тис. примірників/⁶⁵, тижневика для робітних жінок “Наша мета” з лютого 1919 р. Соціалістична одноднівка “Червоний прапор”, один номер робітничого тижневика “Наш голос” і два числа органу УСДП “Українська робітничка газета” протягом травня-червня 1919 р. вийшли у Перемишлі. Крім того, партія придбала на кошти УСДРП три львівські будинки по вулиці Осолінських /нині вул. В.Стефаніка/⁶⁶. Польська влада всіляко перешкоджала видавничій діяльності УСДП через “конфіскації, грошові кари, ревізії в редакційнім льокалі, арештування”⁶⁷. Зокрема, “Вперед” друкувався до початку 1919 р. у зменшеному об'ємі, з дублюванням тексту латинкою, а з 19 березня до 2 вересня 1919 р. його видання було взагалі заборонене. Соціал-демократична преса часто висвітлювала події Української революції, писала, як “угрунтовується наша З'єдинена Народня Републіка”, вважаючи, що головним питанням “є будівля нашої власної держави”⁶⁸. У цілому УСДП виступала захисником всього українського населення на окупованих землях. “Вперед” стоїть “незмовно на становищі української державности, – визнавав урядовий орган ЗОУНР “Републіка”. – І ціла українська громада без різниці партій і переконань радо й енергійно підтримує газету...”⁶⁹. “Громадська думка”, газета УНТП, писала, що “Вперед” “довгий час становив властиво орган загальнонаціональний в Галичині”⁷⁰.

Великий польський наступ у травні 1919 р. перервав державотворчі процеси в краї. 16-17 липня уряд ЗОУНР і 50-тисячна УГА відступили за Збруч, вся Галичина потрапила під владу Польщі. Власті запровадили надзвичайний стан, здійснили ряд заходів щодо включення західних земель України в польську адміністративну систему⁷¹.

В умовах військово-поліцейського терору і заперечення права на вільний національний розвиток діяльність партії майже припинилася. “Наше партійне життя розбите, – констатувала Головна управа УСДП у відозві від 1 вересня 1919 р. – Наші просвітні, політичні і фахові товариства замкнені, наші організації не існують”⁷². Проте галицькі соціал-демократи не мали сумніву в перемозі Української революції. “...Вся соборна Україна бачить, що боротьба ще не скінчилася, – писав “Вперед”, – остаточна перемога належить українському народові”⁷³. “Наша мета” заявляла: “Українська Народня Републіка... мусить повстати...”⁷⁴.

Перспективу боротьби за утвердження української соборної державности

відкривала невизначеність міжнародно-правового статусу Східної Галичини, оскільки Антанта постановою від 25 червня 1919 р. дозволила Польщі бути тільки тимчасовим військовим окупантом. По-друге, неясною була ситуація на Україні, де об'єднана армія УНР і ЗОУНР в серпні 1919 р. почала наступ проти більшовиків. У ході наступу українські війська увійшли в конфлікт з третьою силою - Добровольчою армією генерала А.Денікіна, яка в боротьбі з більшовицькою Росією не визнавала права народів на самовизначення. На вимогу денікінських генералів українські частини залишили Київ, куди увійшли напередодні, 30 серпня 1919 р. Тимчасовою столицею Української держави став Кам'янець-Подільський. Однак уже з перших днів після об'єднання між урядами УНР і ЗОУНР намітилось розходження в питанні стратегії дальшої боротьби. Директорія, уряд УНР не визнавали Є.Петрушевича диктатором, хоч це повноваження надали йому УНРада і Державний секретаріат 9 червня 1919 р.

Секретаріат УСДП Галичини і Буковини у Кам'янці-Подільському очолював О.Устиянович, який домагався ліквідації влади Є.Петрушевича, дійсного об'єднання обох українських урядів і армій. УСДП делегували діячів до складу соціалістичного уряду Директорії, сформованого Б.Мартосом 9 квітня 1919 р. /В.Темницький був міністром закордонних справ, а О.Безпалко - міністром праці/⁷⁵ та І.Мазепою в серпні 1919 р. /міністром праці залишався О.Безпалко, а з жовтня заступником міністра закордонних справ став В.Старосольський/⁷⁶. Міністерство в справах ЗОУНР або Міністерство галицьких справ на чолі з С.Вітиком, створене Директорією 4 липня 1919 р. на противагу уряду ЗОУНР, партія вважала виразником “спільности влади на цілій УНР”. Соціал-демократи обстоювали входження до Міністерства діячів усіх галицьких партій⁷⁷. Однак під тиском трудовиків уряд УНР 19 вересня видав закон про скасування Міністерства до 20 жовтня 1919 р.⁷⁸. На Державній нараді 25 жовтня 1919 р. С.Вітик заявив, що “замість диктатури треба додати представника від галицького народу в склад високої Директорії. Обидві армії також мусять злитись в єдину Українську Республіканську Армію”⁷⁹.

У цей час склалося критичне становище на фронті. Війська А.Денікіна при підтримці Антанти в жовтні 1919 р. зайняли територію Наддніпрянської України. Внаслідок епідемії тифу українська армія, затиснута в “трикутнику смерті” - між російськими білогвардійцями, поляками й більшовиками, ставала небоєздатною. Вихід з цього становища політичний провід УНР і ЗОУНР шукав по-різному. Директорія і уряд УНР виступали за укладення військово-політичного союзу з Польщею, у той час як Є.Петрушевич був готовий іти на порозуміння з А.Денікіним. Політичне протистояння за умов погіршення зовнішньополітичної ситуації перейшло межі об'єктивності й етики. О.Доценко, старший ад'ютант головнокомандуючого військ УНР С.Петлюри, пізніше писав: “Усі політичні українські партії... забули про те, що народ не політична партія, що політична програма диктується не волею партій, а волею історії, котру творить народ...”⁸⁰.

Вкрай гостра міжпартійна боротьба особливо проявилася у пресі. УСДП, під впливом якої виходили дві газети - “Боротьба” і “Галицький голос” /орган Міністерства галицьких справ/, різко виступила проти політичного провладу ЗОУНР⁸¹. “...Галичина за шість місяців свого окремішнього існування дала для цілоти України дуже мало, – стверджував “Галицький голос”, – ті інтелігенти, що були у кермі,... держалися, та, на жаль, ще й тепер держаться окремішности, і то в доволі дикій формі... Сума їх політики - се втрата галицької території”⁸². Ще більш категоричну позицію займала “Боротьба”, котра вже у першому номері заявляла, що Листопадовий зрив 1918 р. “був рівночасно днем державного злочину української буржуазії... в Галичині”, бо народ “дістав провідників, яких з глибини душі ненавидів”⁸³. “Боротьба”, за влучним висловом О.Доценка, “в немилосердний спосіб ганьбила Петрушевича”⁸⁴. Газета образливо заявляла, що “одна хитка, амбітна одиниця тільки може нанести українському народові шкоди!”⁸⁵. Водночас преса УСДП захвалювала Директорію, вважаючи, що лише уряд УНР “все йшов назустріч визвольному змаганню цілого

* “Українська робітничка газета” почала виходити ще в березні 1918 р.

* У серпні-жовтні 1919 р. вийшло шість номерів “Галицького голосу” і з середини жовтня до 14 листопада - дев'ять чисел “Боротьби”.

народу"⁸⁶. Відомий галицький радикал О.Назарук, у свою чергу, зауважив в образливій формі, що публікації "Боротьби" "можна поділити на три пайки: І. Брехня. ІІ. Неуцтво. ІІІ. Лайка"⁸⁷.

Політика УСДП викликала рішучий протест у керівних колах ЗОУНР. Командуючий УГА М.Тарнавський 19 жовтня 1919 р. надіслав голові Директорії С.Петлюрі телеграму, в якій домагався "вислідити редактора часопису "Боротьба" та авторів статей, звернених проти галицького правительства і ...командування", "поставити їх під воєнний суд". Проте уряд УНР на своєму засіданні 20 жовтня одностайно підтримав видавництво газети, хоч, правда, й засудив надто різку форму критики Є.Петрушевича. С.Петлюра вважав питання "Боротьби" внутрішньою справою "самих галичан", а тому було б "наївно з нашого боку примушувати галицьку опозицію в цей момент "мовчати"⁸⁸. І.Мазепа, голова уряду УНР, стверджував, що УСДП не поширила свого впливу в УГА, і "одиноким військовою силою", що підтримала партію, був "загін галицьких залізничників /коло 300 багнетів/ під командою І.Сіяка"⁸⁹.

Наддніпрянська УСДРП офіційно в міжпартійній боротьбі не підтримала УСДП, але у своїй пресі /"Робітничая газета", "Визволення", "Воля"/ вона також домагалася ліквідації уряду Є.Петрушевича. УСДРП мотивувала свою позицію тим, що "справи галицькі є діло самого галицького громадянства", "незручно вмішуватися у внутрішні спори між галицькими партіями"⁹⁰.

Після угоди УГА з А.Денікіним від 6 листопада 1919 р. дійшло до остаточного розмежування між обома українськими урядами. Повернувши свою попередню назву - ЗУНР, уряд диктатора у Відні захищав галицьку оправу дипломатичними методами і сподівався на міжнародне визнання Західноукраїнської держави. В свою чергу, уряд УНР пішов на союз із Польщею. Польсько-українська декларація від 2 грудня 1919 р. проголошувала компетенцію польського уряду на розв'язання східногалицької проблеми. 22 квітня 1920 р. С.Петлюра підписав з Й.Пілсудським Варшавську конвенцію, за якою він задля порятунку УНР та організації спільного походу проти більшовиків визнав права Польщі на Західну Україну. Наддніпрянщина на початку 1920 р. майже вся опинилася під більшовиками, що розгромили армію А.Денікіна.

УСДП підкреслювала безперспективність політики уряду ЗУНР в екзилі. "Українська соціал-демократія, - писав "Вперед", - після тяжких досвідів не хоче і не може піддаватися... ілюзіям на антантську "ідеалістичну" поміч"⁹¹. В.Старосольський ствердив, що соціал-демократи "розійшлися з офіційним заступництвом галицької України", "остали в опозиції з нашим домаганням безумовного... з'єдинення усіх зусиль для оборони нашої державності"⁹². Натомість партія підтримала курс С.Петлюри на польсько-українське зближення. Програмна стаття у газеті "Вперед" під назвою "Славний мир, славні друзі" обумовила підписання мирного союзу між УНР і Польщею з дотриманням права націй на самовизначення. Передбачалося, що доля "спірних територій" - Східної Галичини, Холмщини, Підляшшя і Західної Волині - буде вирішена на референдумі місцевого населення. Водночас було чітко сказано: "Державна приналежність кількох мішаних повітів не повинна бути перешкодою для улаштування взаємних відносин...". Партія вважала владу Є.Петрушевича "тільки інтегральною частиною цілоти українського народу"⁹³.

В цілому УСДП була схильна до позитивної оцінки грудневої 1919 р. польсько-української угоди. "З одного боку, теоретично писалося, що партія стоїть на становищі з'єдинення українських земель в одну суверенну, незалежну, демократичну Українську республіку, - відзначала газета УНТП "Громадська думка", - а з другого боку, - мовчки попирано /підтримано. - І.Р./ декларацію А.Лівицького з 2 грудня 1919 р. ..."⁹⁴. Так, В.Старосольський акцентував увагу читачів газети "Вперед", що саме "за Збручем вирішується доля Самостійної України"⁹⁵. О.Безпалко, член уряду УНР, міркував: "Хочемо порозуміння з Польщею, бо маємо в цьому спільний інтерес"⁹⁶. Все ж лідери партії виступали проти положень, у яких йшлося про долю Західної України. Від імені соціал-демократів В.Старосольський заявляв, що декларація була "шкідливою і для України, і для справи українсько-польського порозуміння..."⁹⁷. 2 грудня 1919 р. на нараді української дипломатичної місії у Варшаві він прямо сказав: "Особливо один пункт декларації є цілком неможливий до прийняття нам - це пункт про Галичину"⁹⁸.

УСДП мала взаємини з наддніпрянською соціал-демократією. О.Безпалко,

В.Старосольський, Л.Ганкевич, М.Ганкевич та І.Квасниця взяли участь у конференції УСДРП, яка відбулася 23-26 лютого 1920 р. у Варшаві. Конференція прийняла резолюцію, в якій підтримала діяльність уряду УНР і домагалася негайного визнання "суверенності українського народу" з боку радянської Росії⁹⁹. Водночас делегати визнали потребу "тіснішого об'єднання соціалістичних партій", які діяли в державах, що утворилися на місці колишньої Російської імперії¹⁰⁰.

Вже наприкінці 1919 р. УСДП почала відновлювати організаційну роботу в Східній Галичині. Збільшилося видавництво її преси: крім газет "Вперед" і "Наша мета", з грудня 1919 р. виходив тижневик для селян "Земля і воля", а в 1920 р. - "Професіональний вістник". Перша професійна конференція УСДП 10 січня 1920 р. закликала до утворення самостійних професійних організацій українського робітництва¹⁰¹. Головна управа УСДП разом з представниками місцевих організацій вперше під польською окупацією 5-6 лютого 1920 р. провела у Львові засідання, на якому вона одностайно виступила за визнання "з'єдиненої суверенної Української республіки на землях, заселених в переважаючій більшості українським народом", і домагалася, щоб делегація УНР брала участь у мирних переговорах між радянською Росією і Польщею¹⁰². За свідченням органів державної поліції, перший мітинг УСДП, присвячений проблемі української освіти, був скликаний 14 березня 1920 р. у Львові (близько півтисячі учасників)¹⁰³. Поступово партія відновила свої місцеві осередки, і на початку 1920-х років вона нараховувала понад 3 тис. членів і до 20 тис. чоловік в організаціях, що підтримували соціал-демократів¹⁰⁴.

Зневіра в політику С.Петлюри, який з метою продовження національно-визвольної боротьби пожертвував Східною Галичиною, весною-літом 1920 р. спричинилася до зміни політичного курсу УСДП. Соціал-демократ Р.Домбчевський слушно зауважив, що "неуспіх боротьби за національне визволення... і національний гніт на українських землях" під владою Польщі переконали керівництво в тому, що були "неправильними самі шляхи і принципи дотеперішньої політичної тактики партії"¹⁰⁵. УСДП водночас вважала, що "сама ідея незалежності України не вбита", і "невдача дотикає тільки переведення, а не саму ідею"¹⁰⁶. Все більше в партійному середовищі утверджувалася думка про вузькокласовий підхід до будівництва української державності.

Рубіжною подією в діяльності УСДП стала партійна конференція у Львові 27-28 березня 1920 р. У виступі "Міжнародне становище і наша тактика" І.Лвашко задля утвердження незалежної соборної соціалістичної Української держави засудив політичну орієнтацію як на Антанту, так і на більшовиків. А.Чернецький закликав соціал-демократів відтепер "переводити в життя пролетарську соціалістичну політику". Відгукнувшись на заклик Л.Ганкевича дати УСДП "ясні директиви під теперішню хвилину загальної дезорієнтації", делегати прийняли резолюцію, в якій партія вперше поставила вимогу створити "єдиний український соціалістичний фронт" в рамках "одноцільного революційно-соціалістичного фронту". Щоб УСДП стала "на чисто класовому, пролетарському становищі", вона мала порвати "всюку політичну коаліцію і кооперацію з несоціалістичними елементами"¹⁰⁷.

Згідно з рішенням конференції, 30 березня 1920 р. соціал-демократи А.Чернецький, П.Буняк, Л.Ганкевич і С.Пашкевич вийшли з УНРади ЗУНР¹⁰⁸. Водночас 4 квітня 1920 р., до підписання Варшавської конвенції, В.Старосольський залишив уряд Директорії¹⁰⁹. Ця акція була підтримана проводом партії. Головна управа на своєму засіданні 10 червня 1920 р. прийняла резолюцію, яка проголошувала, що партія "не може брати на себе відповідальності за всі наслідки цього договору і тому не бачить можливості для представників УСДП брати участь в уряді УНР"¹¹⁰. Соціал-демократична преса відзначала недемократичний характер угоди, за якою відходила до Польщі територія "з більшістю українського населення за ціну увільнення кількох губерній Придніпрянщини від большевицької влади!"¹¹¹.

Ідейно-політична криза в УСДП виразно проявилася на партійній конференції 3-4 липня 1920 р. у Львові. В.Темницький проголосив доповідь "Сучасне політичне становище", в якій домагався, щоб "проти всесвітнього інтернаціонального капіталізму" УСДП виступила "разом з пролетаріатом цілого світу", й обстоював насамперед "здійснення соціалістичної ідеї". Доповідач вважав за неможливе в процесі національно-державного будівництва будь-яке співробітництво з "буржуазними, не-

соціалістичними партіями. Крім того, підкреслювалося, що “реакційна світова буржуазія”, підтримуючи “останню концепцію самостійної України /договір С.Петлюри і Й.Пілсудського. - І.Р./”, використовувала соціал-демократію “як таран для згноблення і знищення московського пролетаріату”. Політична резолюція оцінила суть історичного моменту - “бій поміж двома... світами: капіталізмом і соціалізмом”. “Соціалістична Українська республіка, – підкреслювалося у резолюції, – не може мати нічого спільного з державними плянами тих націоналістичних і шовіністичних кругів, які бажають будувати Українську державу на взір теперішних капіталістично-імперіялістичних держав...”. А.Чернецький виступив за організацію робітництва “до рішального бою з капіталістичним світом”.

У доповіді М.Ганкевича з'ясовано ставлення УСДП до міжнародних робітничих організацій. Він виділив дві небезпеки в робітничому русі: “з одної сторони, примітивний революціонізм, а з другої - зневіра в теорію, опортунізм”. Більшість делегатів у ході тривалої дискусії висловилися проти членства УСДП як у ІІ, так і в ІІІ, Комуністичному, Інтернаціоналах. Резолюція закликала до “збудування Інтернаціоналу, в якому з'єднався б революційний пролетаріат цілого світа”¹¹². Однак 17 делегатів проти 21, за даними КПСГ, проголосували за альтернативну резолюцію про вступ УСДП до Комінтерну. Очевидно, це були представники партійних низів, бо, як відомо, 12 членів Головної управи УСДП виступили проти цієї пропозиції¹¹³.

Загалом липнева конференція УСДП 1920 р. чітко продемонструвала відсутність політичної стратегії керівництва, посилення на низовому рівні ліворадикальних ідей. Галицький організаційний комітет ЦК Компартії /більшовиків/ України /КП/б/У/ влітку 1920 р. доповідав про “розкол в таборі соціал-демократії” у Східній Галичині¹¹⁴. І.Мазепа, колишній голова уряду УНР, діяч УСДРП, у липні 1920 р. після розмови у Львові з лідерами УСДП підсумував, що, на їх думку, “дальша боротьба з більшовиками безвиглядна” і що “режим польський у Галичині далеко гірший, ніж режим на Наддніпрянській Україні під совітською владою”¹¹⁵. Наддніпрянська УСДРП в еміграції вирішила продовжувати боротьбу за відновлення УНР, проти більшовицької Росії, що й призвело до розриву її стосунків з УСДП. Відомі і заслужені в минулому керівники з різних причин на початку 1920-х років опинилися поза УСДП /С.Вітик, О.Устиянович, О.Безпалко, В.Темницький, В.Старосольський та ін./ За влучною характеристикою І.Сіяка, який вступив до КП/б/У, УСДП після провалу “сподівань” на С.Петлюру в 1920 р. опанувала “повна безнадійність”¹¹⁶. Газета УНТГП “Громадська думка” справедливо писала, що “партія стоїть на розпутьті. Ми ще будемо свідками дальшої еволюції”¹¹⁷.

Тим часом спільний похід польської армії і військ УНР проти більшовиків на Україні не приніс успіху. 12 жовтня 1920 р. у Ризі було підписано прелімінарний договір, а в березні 1921 р. - мирну угоду, за якими Польща зреклася союзу з УНР і визнала Українську Соціалістичну Радянську Республіку, тоді як радянська сторона - Росія й Україна - погодилися на входження до Польщі Західної України. Ризький мир поховав самостійницькі плани урядів УНР та ЗУНР, щоправда, останній мав ще надії на дипломатичну підтримку Антанти /до 15 березня 1923 р./, які, однак, галицька соціал-демократія не поділяла.

Таким чином, у період Української революції 1917-1920 років УСДП, яка намагалася поєднати національну ідею з марксизмом, виступала під кутом зору примату національної ідеї над соціальною, обстоювала державну незалежність і соборність України. Після січня 1919 р. вона перейшла в опозицію до уряду ЗОУНР, підтримувала соціалістичний уряд Директорії. УСДП першою, зневірившись у концепціях С.Петлюри та Є.Петрушевича, пішла на відкритий розрив з іншими національними політичними організаціями, вона не змогла до кінця виявити державницький підхід у розв'язанні національного і соціального питання. Поразка національно-визвольних змагань, посилення польського окупаційного режиму на Західній Україні, а з іншого боку – наявність української державності /хоча й ілюзорної/ в особі радянської України, українізація спричинили політичну еволюцію УСДП на прокомуністичні позиції у 1920-1924 рр. Але це питання є предметом окремого дослідження.

- 1 Політичні засади Загальної Української Ради // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Док. і мат.- /Б.м./, 1983.— Т.І. – С.222, 223.
- 2 Центральний державний історичний архів України у м. Львові /далі: ЦДІАУ у Львові/, ф.360, оп.1, спр.53, арк.12, 12 зв.; Вістник СВУ.- 1917.- № 28.- 8 лип.- С.443.
- 3 Українська робітничка газета. – 1918. – 23 берез., 11 трав.
- 4 Вістник СВУ.- 1917.- № 28.- 8 лип.- С.445.
- 5 Українська робітничка газета.- 1918.- 11 трав., 9 черв.
- 6 Діло.- 1918.- 26 берез., 27 берез.
- 7 Державний архів Львівської області /далі: ДАЛО/, ф.257, оп.2, спр.234, арк.42; Вперед.- 1918.- 27 листоп.
- 8 Вперед. - 1918. - 27 листоп.; Ганкевич Л. З минулого нашої партії /Матеріяли до історії УСДП/ // Календар “Впереду”: 1920.- Львів, 1920.- С.29.
- 9 Чернецький А. Спомини з мого життя.- Лондон, 1964.- С.43.
- 10 Вперед.- 1918.- 27 листоп.
- 11 Мірчук П. Перший листопад.- Торонто, 1958.- С.29.
- 12 Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920. – Відень, 1922. – С.44; Чернецький А. Спомини з мого життя. – С.47.
- 13 Дрогобицький листок.- 1918.- 12 листоп.
- 14 Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами і життєписами членів комітету виконавців листопадового чину.- Нью-Йорк, 1973.- С.140.
- 15 Ганкевич Л. З минулого нашої партії // Календар “Впереду”: 1920. —С.31.
- 16 Наш голос.- 1919.- 3 черв.
- 17 Червоний прапор.- 1919.- 1 трав.
- 18 Ярославин С. Визвольна боротьба на західно-українських землях у 1918-1923 рр.- Філадельфія, 1956.- С.104.
- 19 Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918 р.- Нью-Йорк; Філадельфія, 1960.- С.219.
- 20 Стахів М. Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918-1923 рр.- Скрентон, 1959.- Т.3.- С.69.
- 21 Цегельський Л. Назв. праця.- С.260.
- 22 Робітничка газета.- 1919.- 16 січ.
- 23 Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття.- К., 1993.- С.261.
- 24 Цегельський Л. Назв. праця.- С.263.
- 25 Koko E. Ukraińscy socjaldemokraci galicyjscy w okresie międzywojennym (1918-1939) // Ukraińska myśl polityczna w XX wieku. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. – Z.103. – Kraków, 1993. – S.129.
- 26 Куди нам йти? // Дрогобицький листок. - 1919.- 1 трав.
- 27 Робітничі збори // Республіканець. - 1919.- 20 берез.
- 28 З України // Наша мета. – 1919.- 25 лют.
- 29 Республіка.- 1919.- 28 берез.; Нове життя. – 1919.- 28 берез.
- 30 Республіка.- 1919.- 29 берез.
- 31 Важна хвиля // Республіканець.- 1919.- 16 берез.
- 32 З'їзд відпоручників Селянсько-Робітничого Союзу в Станіславові // Там само.- 22 лют.
- 33 Там само.
- 34 Програма “Селянсько-Робітничого Союзу” // Республіканець.- 1919.- 6 берез., 9 берез.
- 35 Арсенич П. Діяльність Селянсько-робітничого союзу в м.Станіславі в 1919 р. // Арх. України. - 1968. - № 2 - С.73.

- 36 Там само.
- 37 Карпенко О.Ю. До питання про утворення КПЗУ // Укр. іст. журн.-1989. - № 2.- С.64.
- 38 Ярославин С. Назв. праця.- С.39.
- 39 Воля. - 1919.- 17 лип.
- 40 Селянсько-робітничий союз // Вперед.- 1919.- 15 лют.
- 41 Свобода. - 1919.- 13 трав.
- 42 Звіт з Партійної Конференції Української Соціал-Демократичної Партії Зах. Обл. УНР, яка відбулася дня 28 і 29 марта 1919 р. в Станіславові. - Дрогобич, 1919. - С.6, 7.
- 43 Там само.- С.7, 8.
- 44 Там само.- С.8-15.
- 45 Република.- 1919.- 6 квіт.
- 46 З приводу Селянсько-Робітничого З'їзду // Там само. - 5 квіт.
- 47 Республіканець.- 1919.- 3 квіт.
- 48 Там само. - 3 квіт., 6 квіт.
- 49 Там само. - 3 квіт.
- 50 Република.- 1919.- 3 квіт.
- 51 Стахів М. Назв. праця.- Скренгон, 1960.- Т.4.- С.103.
- 52 Із діяльності Селянсько-Робітничого Союзу // Республіканець.- 1919.- 13 квіт.
- 53 Там само. - 6 квіт.
- 54 Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху /XIX ст.- 1939 р./.- Ів.-Франківськ, 1993.- С.146, 149.
- 55 Українська робітничая газета.- 1918.- 30 черв., 25 серп.
- 56 Календар "Просвіти": 1921.- Львів, 1920.- С.105.
- 57 Цегельський Л. Назв. праця.- С.184.
- 58 Вперед.- 1921.- 8 трав.
- 59 Чернецький А. До історії українського професіонального руху // Календар "Впереду": 1920.- С.43.
- 60 Воля.- 1919.- 11 трав.
- 61 З Дрогобиччини // Дрогобицький листок.- 1919.- 1 трав.
- 62 Република.- 1919.- 17 квіт.
- 63 Стахів М. Назв. праця.- Т.4.- С.90.
- 64 Ганкевич Л. З минулого нашої партії // Календар "Впереду": 1920.— С.30.
- 65 ЦДІАУ у Львові, ф.581, оп.1, спр.113, арк.15.
- 66 Чернецький А. Спомини з мого життя.- С.50, 51.
- 67 Кривава книга. Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919-1920.- Відень, 1921.- Част. П.- С.17.
- 68 Вперед.- 1919.- 30 січ.; Наша мета.- 1919.- 23 лют.
- 69 Република.- 1919.- 16 лют.
- 70 УСДП на розпутті // Громадська думка.- 1920.- 12 лип.
- 71 Див.: Кугутяк М. Назв. праця.- С.153-155.
- 72 Товариші і Товаришки! // Вперед. - 1919.- 3 верес.
- 73 Київ наш // Там само.- 4 верес.
- 74 Наша мета.- 1919.- 30 листоп.
- 75 Винниченко В. Відродження нації.- К.; Відень, 1920.- Част.ІІІ.-С.289, 290.
- 76 Вперед.- 1919.- 25 жовт.

- 77 Боротьба.- 1919.- 19 жовт.; Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917-1921.- Прага, 1942.- Т.ІІ.- С.110, 111.
- 78 Галицький голос.- 1919.- 12 жовт.; Мазепа І. Творена держава /Боротьба 1919 р./ // Мазепа І., Феденко П. З історії української революції.- Прага, 1930.- С.38.
- 79 Робітничая газета.- 1919.- 31 жовт.
- 80 Доценко О. Літопис української революції. Матеріали й документи до історії української революції. 1917-1923.- К.; Львів, 1923.- Т.ІІ, кн.4.- С.359.
- 81 Нагаєвський І. Назв. праця.- С.306.
- 82 На пекучі теми // Галицький голос.- 1919.- 16 серп.
- 83 Шляхами Державного злочину // Боротьба.- 1919.- 12 жовт.
- 84 Доценко О. Назв. праця.- С.317.
- 85 Боротьба.- 1919.- 17 жовт.
- 86 Наші стремління // Там само. - 19 жовт.
- 87 Назарук О. Рік на Великій Україні. Спомини з української революції.- Відень, 1920.- С.255.
- 88 Мазепа І. Україна в огні й бурі революції.- Т.ІІ.- С.113, 114.
- 89 Там само. - С.30,31.
- 90 Робітничая газета.- 1919.- 16 жовт.
- 91 Який це одноцільний національний фронт? // Вперед.- 1921.- 11 черв.
- 92 Старосольський В. Дві методи // Там само. - 1919.- 24 груд.
- 93 Слава раста, слаги amici // Там само. - 30 жовт.
- 94 УСДП на розпутті // Громадська думка.- 1920.- 12 лип.
- 95 Старосольський В. Дві методи // Вперед.- 1919.- 24 груд.
- 96 Україна і Польща // Там само.- 1920.- 24 січ.
- 97 Старосольський В. Ще раз про дві методи // Вперед.- 1920.- 28 січ.
- 98 Доценко О. Назв. праця.- Львів, 1924.- Т.ІІ, кн. 5.- С.57.
- 99 Ухвали конференції УСДРП // Вперед.- 1920.- 2 берез.
- 100 Наша варшавська конференція // Там само. - 12 берез.
- 101 Професіональний вістник. - 1920. - 1 лют., 15 лют.
- 102 За миром! // Земля і воля. - 1920. - 15 лют.
- 103 ЦДІАУ у Львові, ф.146, оп.8, спр.3806, арк.60, 61.
- 104 Центральний державний архів громадських об'єднань України /далі: ЦДАГОУ/, ф.6, оп.1, спр.5, арк. 260.
- 105 Домбчевський Р. На розпутті // Соціалістична думка. - 1922.- 5 верес.
- 106 Вперед.- 1920.- 30 лип.
- 107 Там само.- 30 берез., 31 берез., 4 квіт.
- 108 ЦДІАУ у Львові, ф.581, оп.1, спр.113, арк.16.
- 109 Słowo polskie. - 1920. - 26 kwiet.
- 110 Земля і воля.- 1920.- 20 черв.
- 111 Визнання незалежності України Польщею // Вперед.- 1920.- 30 квіт.
- 112 Вперед.- 1920.- 7 лип., 9 лип., 10 лип.; Земля і воля.- 1920.- 11 лип.
- 113 ЦДАГОУ, ф.6, оп.1, спр.15, арк.22; ф.233, оп.1, спр.13, арк.19.
- 114 Там само. ф.1, оп.5, спр.320, арк.2.
- 115 Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917-1921.- Прага, 1943.- Т.ІІІ.- С.47, 48.
- 116 ЦДАГОУ, ф.233, оп.1, спр.2, арк.2.
- 117 УСДП на розпутті // Громадська думка. - 1920.- 12 лип.